

ДЖОН ЛЕНОКС
ДЪРЖАВНОСТ И ВЯРА

chitanka.info

В своя брилянтен документален филм „Най-опасният човек в Англия по времето на Тюдорите“^[1] телевизионният продуцент и автор Мелвин Браг описва монументалното, но до голяма степен изпаднало в забвение дело на Уилям Тиндейл. Подложен на преследвания в Англия, той бяга на Континента и там превежда Библията на английски език. По този начин той я прави достъпна и разбираема дори за малко селянче. Така обикновеният човек вече може без никакви посреднически институции, пряко чрез Божието Слово да стигне до Бога.

Тиндейл бил предаден, удушен и изгорен. Последните му думи били: „Господи, отвори очите на краля на Англия“. Неговият превод на Библията бил внасян нелегално в Англия в бали с памук и варели с масло. Съпротивата срещу този превод била толкова яростна, че Библиите били публично изгаряни на стъпалата на църквата Свети Павел. И при все това не след дълго молитвата на Тиндейл получила отговор. Крал Хенри VIII заповядал във всяка църква в кралството да се намира Библия на английски. Библията на Тиндейл победила и оказала неизмеримо въздействие върху нашата история, държавност, култура и език.

Ние вече не изгаряме Библията в тази страна. Но въпреки това едно кресливо малцинство от влиятелни умове я подиграва и осмива. Селянчето на Тиндейл рискува да му кажат, че онези, които са го учили на християнската вяра, са виновни за малтретиране на деца. А Бог бил вредна заблуда. Науката била доказала, че вярата в него е ирационална и трябва твърдо да се ограничава само в личното пространство — докато изчезне напълно.

В резултат на това много вярващи се чувстват маргинализирани и лишени от права.

Науката обаче не е погребала Бога. Иронично е, че именно Библията е насадила в Европа идеята, че вселената е създадена и се крепи от рационален, интелигентен Бог, с което е положила основите на модерната наука. „Хората са започнали да правят наука, защото са очаквали в природата да има закони, а са очаквали да има закони, защото са вярвали в съществуването на Законодател“ (К. С. Луис). Така

че вярата в Бога не само не е пречила на научното мислене, а точно обратното — тя е била двигателят на науката.

Въпреки това се твърди, че ние трябва да правим избор между Бога и науката. Това не е вярно. Не е необходимо да избираме между Бога и науката като обяснение за всемира, също както не е необходимо да избираме и между сър Франк Уитъл и науката като обяснение за реактивния двигател. Тези обяснения не са в конкуренция или в противоречие помежду си, а напротив, допълват се — и двете са необходими. Бог не представлява същият вид обяснение като науката. Той е обяснението защо изобщо има вселена, в която може да се прави наука. Затова и сега има, както винаги е имало, изтъкнати учени, които вярват в Бога. Рационалната разбираемост на вселената е тясно свързана с рационалността на Бога.

Някои атеисти се опитват да отрекат тази връзка, но опитът им е обречен на провал. За да се прави наука, е нужна вяра, че научната работа е възможна по принцип, което от своя страна предполага, че на познавателните способности на човека може да се разчита. Според атеизма обаче тези способности са продукт на случайни, лишени от смисъл природни процеси. Ако това е така, защо изобщо да им вярвам? Ако смятахте, че компютърът ви е краен резултат от безсмислени процеси, бихте ли му се доверили? Разбира се, че не.

Атеизмът принизява човешката мисъл до безсмислени присветвания в синапсите на мозъка. Това подронва самите основи на рационалността, необходима за изграждането, разбирането или вярването на каквито и да било аргументи, включително и на тези, използвани в защита на атеизма. Така атеизмът не просто се прострелва в крака — той се гръмва в мозъка. Върховната ирония тук е, че атеизмът всъщност воюва не само с Бога, но и със самата наука. Той изглежда добре отговаря на дефиницията на Доукинс за заблуда: „Упорита вяра в нещо невярно, поддържана въпреки силните доказателства за противното“!

В едно скорошно интервю за „Гардиън“ изтъкнатият физик Стивън Хокинг каза: „Раят е приказка за хора, които се страхуват от тъмното.“ Изкушавам се да отговоря също така кратко: „А пък атеизмът е приказка за хора, които се страхуват от светлината.“

Атеизмът отхвърля карикатурните представи за Бога като небесно деденце с бяла брада или обяснение за всичко все още необяснено — и с пълно основание. Той обаче рухва, когато се изправи пред Бога, който е съзидателното Слово и който прави вселената разбираема. Витгенщайн с право е казал: „Смисълът на света не може да бъде открит вътре в света.“^[2]

Би трябвало вече да е ясно, че между науката и Бога няма изначален конфликт, а истинският конфликт е между два мирогледа — атеизма и теизма. Във Великобритания срещам много хора, които имат желание да дискутират този конфликт и да преценят доказателствата на двете страни. Но те почти нямат шанс за това, тъй като напоследък атеизмът силно доминира в академичните среди и често се представя в медиите като естествената, нормална позиция. А и привържениците му обикновено дори не си дават сметка, че атеизмът съдържа също такава доза вяра, както и християнството или която и да е друга религия. Това личи например от начина, по който хората говорят за т. нар. „верски училища“^[3], без да разбират, че атеизмът е система от вярвания, която безпрепятствено се преподава в много образователни институции.

Ако преподаването на християнство е лошо за децата, какво да кажем за преподаването на атеизъм?

Този дисбаланс е резултат от секулярното предефиниране на вярата като религиозно понятие, което означава да вярваш в нещо без наличието на доказателства, т. е. сляпа вяра. Но не всяка вяра е сляпа. Всъщност вярата е обикновено ежедневно понятие и означава доверие. А това винаги повдига въпроса за доказателствата — ако искате заем, банката ще иска доказателство, че може да ви вярва.

Християнството е основано на доказателства. Свети Лука, който се е доказал като блестящ историк, пише на римския държавен служител Теофил, че е проучил подробно всичко от началото, за да може Теофил да бъде сигурен в това, в което е повярвал. Лука ни е предал и заявлението на свети апостол Павел пред философите в Атина, че Бог е дал на всички доказателството, че Иисус наистина е това, което е твърдял за себе си, като го е възкресил от мъртвите. Към тези исторически доказателства се прибавя и потвърждението на личния опит. Защото според християнството вярата в Бога не просто не е сляпа — тя е разумно лично решение, основано на най-различни доказателства.

Но защо въобще се занимаваме с всичко това? В крайна сметка не всеки се интересува от природни науки. А ако не сме атеисти, защо просто не си живуркаме с някаква религия, която сами сме си съставили по наш собствен вкус, без да се тормозим с въпроса за абсолютната истина?

Основната причина е, че идеите имат последици. Британският главен равин наскоро отбеляза, че най-великият атеист на всички времена, Фридрих Ницше, с ужасяваща яснота е съзнавал последиците от отхвърлянето на Бога. Съвременните му последователи обаче нямат и най-бегла представа за това. Неведнъж в късните си трудове Ницше ни казва, че загубата на християнската вяра ще означава отстъпление от християнския морал. Вече няма да има „обичай ближния си както себе си“, а ще властва волята за надмощие. Няма да има вече „не убивай, не кради...“ и т. н., а хората ще живеят по закона на джунглата — силните ще доминират над слабите или ще ги унищожават. „Никой акт на увреждане, насилие, експлоатация или разрушение не може да бъде «несправедлив» сам по себе си, защото самият живот функционира на основата на увреждане, насилие, експлоатация и разрушение.“^[4]

Моралният упадък на съвременното общество доказва, че Ницше е бил прав. Ние сме изложени на опасността да забравим приноса на християнството за моралните устои на нашето общество. Ще цитирам още веднъж Мелвин Браг: „Дълбоко съм смутен от факта, че хора, които наричат себе си атеисти — по напълно разбираемите причини, че не вярват в Бог, възкресение, девствено зачатие или Триединство — мислят, че това им дава правото да отхвърлят огромен пакет от знания, който хората са ползвали почти две хиляди години и чрез който са създали едни от най-великите постижения, които човечеството някога е виждало. За добро или за зло, този пакет не може да бъде пренебрегнат, ако въобще искаме да размишляваме за миналото по отношение на морал, история или изкуство.“^[5]

За щастие, не всички атеисти са дотам пренебрежителни. Водещият германски мислител Юрген Хабермас пише: „Егалитарният универсализъм, от който произхождат идеалите на свободата и солидарното съвместно съжителство, автономния живот и

еманципацията, личния морал на съвестта, човешките права и демокрацията, са пряко наследство от юдейската етика на справедливостта и християнската етика на любовта... И до днес те нямат алтернатива. В светлината на съвременните предизвикателства ... ние продължаваме да черпим от това наследство. Всичко останало са празни постмодернистични приказки.“^[6]

Примерите за това наследство изобилстват: приносът на християнството за основаването на университети, училища, болници и приюти, за реформите в трудовите отношения и премахването на робството. Също и нашите британски институции. В коментар по повод на шестдесетата годишнина от коронясването на Нейно Величество списание „Таймс“ пише: „Церемонията на коронясването, несравнимо повече от всяко друго събитие ... ясно провъзгласява произхода на всяка власт и авторитет от Бога и християнската основа за упражняване на държавно управление, правораздаване и защита на държавата.“

Векове наред върховният морален авторитет в нашата страна е бил Бог. В наши дни под нарастващия натиск на постмодерния морален релативизъм, колкото и да се съпротивляваме, неизбежно се поставя острият морален въпрос: Ако отхвърлим Бога, какъв авторитет стои зад нашия морал? Или, както пише К. С. Луис: „Ако попитаме: «Защо не бива да бъда егоист?», а отговорът е: «Защото това е добро за обществото», тогава можем да попитаме: «А защо трябва да ме интересува какво е добро за обществото, ако аз лично не печеля от това...?» Тогава отговорът ще трябва да бъде: «Защото човек не бива да бъде егоист» — което просто ни връща там, откъдето започнахме.“^[7]

Всеки, който не е готов да стане жертва на един напълно безсмислен морален субективизъм, се изправя пред дилемата, която Х. П. Оуен формулира така: „От една страна [обективните морални] норми са извън която и да било човешка личност ... От друга страна ... би било противоречие да се твърди, че обективни норми могат да зависят от съгласието на нашата лична воля. Единственото обяснение на този парадокс е да предположим, че порядъкът на [обективните морални] норми ... всъщност се корени в личността на Бога.“^[8]

Ако отхвърлим трансцендентното и абсолютното, ние сме принудени да се обърнем навътре към относителното и субективното. Тогава и в момичешкото скаутско движение вече няма да се кълнат във вяроност към Бога, а във вяроност към себе си. Обаче ако няма морал, по-висш от личния човешки избор, ако няма вечна основа за ценностите, която се намира извън човека, как биха могли моралните стандарти да бъдат нещо повече от ограничени човешки споразумения, които в крайна сметка са безсмислен продукт от слепи и самопроизволни природни процеси?

Чуйте как Доукинс описва една вселена без Бог: „В една вселена на слепи физични сили и генетично възпроизводство някои хора ще пострадат, а други ще имат късмет — и в това няма да откриете нито смисъл, нито справедливост. Вселената, която наблюдаваме, притежава точно тези характеристики, които би трябвало да очакваме, ако в нейната основа няма нито замисъл, нито цел, нито добро или зло — нищо освен сляпо, безмилостно безразличие. ДНК не знае нищо, не се интересува от нищо. Тя просто съществува. А ние играем по нейната музика.“^[9]

Но ако терористите, които се самовзривиха в Лондон, просто са играли по музиката на своята ДНК, то тогава никой не може да ги обвинява. Оказва се, че моралът е илюзия. Точно това казват и Майкъл Рууз и Е. О. Уилсън: „Моралът — или онова, което смятаме за морал — е просто илюзия, пробутана ни от нашите гени, за да можем да съжителстваме един с друг.“^[10]

Светогледите имат последици. Ако учим хората, че моралът е илюзия, те ще започнат да го вярват — и мнозина вече са започнали. Резултатът от това е, че нашите институции са потопени в скандали, семействата ни са разбити, хората са по-самотни от когато и да било, а взаимното доверие е сринато до нула. Ние сме посели вятър и сега жънем буря.

Тъй като в смелия нов свят на слепите природни сили вече няма добро и зло, също така няма и справедливост. Иронията е, че при цялата си морална критика срещу Бога „новите атеисти“ отричат единственото нещо, което дава стабилност на моралните ценности — върховната справедливост. Милиони хора не получават справедливост

в този живот и, според атеизма, понеже смъртта е краят, никога няма и да получат. Тяхното морално съзнание и копнеж за справедливост ще се окажат чудовищна заблуда. Надежда няма. На терористите, които играха по музиката на своята ДНК върху телата на жертвите си, ще им се размине.

Новите атеисти казват, че вярата в Бога е детинска самозаблуда — както смученето на биберон-зальгалка дава безпочвено успокоение. А какво представлява техният атеизъм? Според полския нобелов лауреат Чеслав Милош, „истинският опиум за народа е вярата, че след смъртта няма нищо — огромното облекчение да си мислим, че за нашите предателства, алчност, страхливост, убийства, няма да бъдем съдени.“^[11]

И разумът, и опитът недвусмислено ни говорят, че това е морален абсурд. Библията казва същото. Според нейното учение смъртта не е краят. Добрата новина е, че ще има окончателен съд, който ще въздаде справедливост, и то истинска. Назначението на съдията е потвърдено чрез неговото възкресение от мъртвите. Така християнството дава неизмеримо важен положителен принос за обществото, като поддържа ценностите, които всъщност са заложени в съвестта на всички човешки същества, независимо дали вярват в Бога, или не — ценностите, от които зависи свободата и благоденствието на човечеството.

Това води до тежка дилема — от едната страна е проблемът на моята човешка вина, а от другата страна е моето желание за справедливост. Аз искам справедливост — но каква ще е справедливата присъда над самия мен? Защото моят проблем като човек не е, че не зная моралните правила, а че нямам силата да живея според тях. Тук християнството отново дава отговор на този по-дълбок въпрос със своето послание за благодат и надежда. Защото правилата и нормите не са най-важното в християнството. Неговото централно послание е възможността за лично отношение с Бога — на онези, които страдат, то говори чрез един страдащ Бог; на онези, които са обременени от своята вина и провали, говори за прошка; на онези, които са в смут и бунт, предлага мир, а на онези, които са в борби и отчаяние, предлага нов живот като подарък, който трябва само да бъде приет.

Това, разбира се, е причината, поради която Христос отхвърля насилието. Трагичното е, че хората, които са тръгнали с оръжие в ръка да защитават Христос и неговото послание (например в моята страна Северна Ирландия), не са го следвали, а са били непокорни към него. Когато бил на разпит пред Пилат по обвинение в подбуждане на политически бунтове, Иисус е казал: „Моето царство не е от този свят, иначе служителите ми щяха да се борят ... Аз затова се родих и затова дойдох на света, за да свидетелствам за истината.“ Пилат публично обявил Иисус за невинен. Той е видял очевидното — че истината не може да се наложи насила, особено пък истината за прошката, любовта и мира с Бога.

Това, нека отбележим, е пълната противоположност на фундаментализма, бил той религиозен или светски, който се подхранва от „волята за власт“ и незачитането на човешките права и ценности.

Това не означава, че не съществуват проблеми — мъката и злото хвърлят сянката си върху нашия живот. Но в кръста на Христос ние виждаме, че Бог не е останал далечен наблюдател. „Словото стана плът и пребиваваше между нас.“ Бог е споделил страданието. Както каза архиепископ Джъстин Уелби на Великден: „Мисля, че кръстът е върховната точка, където страданието, скръбта, мъченията, негодите, грехът и мръсотията на този свят са се стоварили на Божиите рамене — от любов към нас.“

Това са важни теми — Бог и науката, вярата и доказателствата, смисълът и моралът. В посланието на християнството, което е част от нашето наследство, ние имаме огромен ресурс, чрез който да се справим с тях. Но как можем да направим това в едно плуралистично общество?

Според Библията човешките същества имат безкрайна ценност, защото са създадени по образа на Бога. Това важи независимо дали те вярват в него, или не, и се потвърждава от факта, че във всяка човешка религия и философия виждаме някакъв вариант на златното правило: „Прави на другите това, което искаш и те да правят на теб“. Моят личен опит показва, че ако възприемем тази нагласа, пътят за дискутиране на различни мнения е отворен, като дискусиите, макар и искрени и разгорещени, са на основата на взаимното уважение.

Оксфордският университет, в който преподавам, изключително много държи на Сократовата традиция: „Следвай доказателствата, накъдето и да водят.“ Но хората могат да преценят доказателствата добре само ако им бъдат представени от всички страни, а не само от една. През XVI в. Уилям Тиндейл е дал живота си, за да постави началото на дискусиата за библейския светоглед, така че хората да могат да направят своя рационален избор. В XXI в. ние се нуждаем от същата смелост, за да създадем публично пространство за точно същата дискусия.

В своето обръщение към нас тази сутрин министър-председателят Дейвид Камерън каза: „Обнадеждаващо е, че християнството все още играе такава жизнено важна роля в нашия национален живот. То е имало огромно влияние в историческото развитие на нашата култура и национални институции и мотивира британския народ за прекрасни актове на служение и саможертва. ... Ние сме страна с християнско наследство и не бива да се страхуваме да кажем това.“

Както се вижда, никой в Обединеното кралство няма проблеми да живее живот на атеизъм. Защо тогава трябва ние да се срамуваме да живеем с Бога?

---

[1] The Most Dangerous Man in Tudor England, излъчен по BBC Two в 21 ч. на 6 юни 2013 г. ↑

[2] Ludwig Wittgenstein, Tractatus logico-philosophicus, 6.41 ↑

[3] училища във Великобритания, където се преподава стандартната училищна програма, но с религиозен акцент или с формални връзки с религиозни организации. Те са на държавна издръжка. Следва да се прави разлика между тях и чисто религиозните училища — бел.прев. ↑

[4] Jonathan Sachs, The Spectator, 15.06.2013, Chief Rabbi: atheism has failed. Only religion can defeat the new barbarians. ↑

[5] Melvyn Bragg on William Tyndale: his genius matched that of Shakespeare, The Telegraph (17. 7. 2013) ↑

- [6] Jürgen Habermas: Ein Gespräch über Gott und die Welt. Ein Interview. In: Zeit der Übergänge, Frankfurt/M. 2001, S. 173–196 ↑
- [7] К. С. Луис, „Отвъд човека“, Нов Човек, София, 1997 ↑
- [8] H. P. Owen, The Moral Argument for Christian Theism, George Allen & Unwin, 1965. ↑
- [9] Richard Dawkins, River Out of Eden. New York: Basic Books, 1995 ↑
- [10] Michael Ruse and Edward O. Wilson, The Evolution of Ethics, in: Philosophy of Biology, ed. Michael Ruse, New York: Macmillan, 1989 ↑
- [11] Czeslaw Milosz, The Discreet Charm of Nihilism, Polish poet in essay by Alister McGrath, „Challenges from Atheism“ in Beyond Opinion: Living the Life We Defend. Ravi Zacharias ed., Nashville: Thomas Nelson Publishers, 2007 ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.